

ارزیابی علل تمایل جمهوری آذربایجان به دالان شمال- جنوب/برهان هشتمی

با توجه به اوضاع نامساعد اقتصاد جمهوری آذربایجان، دولت‌مردان این کشور، به کسب درآمد از محل تبدیل شدن به یک مسیر ترانزیتی دل خوش کرده اند که این نیز بدون اتصال به ایران محقق نخواهد شد.

آران نیوز- پس از گذشت حدود پانزده سال از پیشنهاد ایران به جمهوری آذربایجان برای اتصال خطوط آهن دو کشور در قالب دالان ترانزیتی شمال- جنوب، باکو اخیر تمایل خود را به اجرای این طرح نشان داده است. در این راستا در جریان نشست‌هایی که اخیراً میان اعضای کمیسیون اقتصادی مشترک ایران و جمهوری آذربایجان در آستارا برگزار شد، سندی میان دو کشور امضاء شد. اگر چه درباره محتوای این سند اخبار منتشر شده توسط منابع جمهوری آذربایجان با اخبار منابع ایرانی متفاوت است اما آنچه مسلم است اینکه بر اساس مفاد این سند قرار شد طرف آذری، هشت کیلومتر راه آهن خود را تا نقطه صفر مرزی در آستارا ادامه دهد و طرف ایرانی نیز خط آهن قزوین- رشت را به آستارا ادامه دهد تا این خط ریلی در نهایت به پایانه مرزی متصل شود.

الهام علی اف، رئیس جمهوری آذربایجان نیز در نشست سران کشورهای مشترک المنافع در قزاقستان در روز شانزدهم اکتبر تأکید کرد باکو در زمینه طرح دالان ترانزیت شمال- جنوب، با روسیه و ایران و اتصال خطوط راه آهن فعالانه همکاری می‌کند. الهام علی اف تأکید کرد: «تصمیمات مشخصی در خصوص اتصال خطوط آهن کشورهای ما به یکدیگر اتخاذ شده است». الهام علی اف در تبیین ارزش این طرح افزود: «این طرح درآمدهای بزرگی ایجاد خواهد کرد». رئیس جمهوری آذربایجان با ترغیب سایر کشورهای جامعه مشترک المنافع به حضور در این طرح گفت: «همکاری در چارچوب این طرح، به صورتهای مختلفی از جمله سرمایه‌گذاری و نیز تأمین محموله‌ها می‌تواند صورت پذیرد. اگر برای سرمایه‌گذاری در این طرح تمایلی وجود داشته باشد، از آن استقبال خواهیم کرد و در غیر این صورت، می‌توانیم در زمینه جذب محموله‌ها به منظور به راه افتادن این مسیر طی دو سال آینده، همکاری کنیم». [i]

تأکید الهام علی اف بر اتصال خط آهن جمهوری آذربایجان به خط آهن ایران پس از گذشت حدود پانزده سال از طفره رفتن باکو از همکاری در این زمینه نشان می‌دهد که نهایتاً دولت جمهوری آذربایجان اتصال خط آهن این کشور به ایران را برای خود ضروری تشخیص داده است.

از نظر کارشناسان، علت اصلی این تغییر رویکرد دولت جمهوری آذربایجان کاهش شدیدی است که در سال جاری و سال آینده در درآمدهای نفتی این کشور به علت کاهش قیمت نفت خام در بازارهای جهانی ایجاد شده است. بر اساس گزارش خبرگزاری‌های جمهوری آذربایجان، یک چهارم از درآمدهای بودجه سال 2016 میلادی جمهوری آذربایجان کاهش یافته است. چنین کاهش‌هایی در دوران ریاست جمهوری الهام علی اف از سال 2003 میلادی تاکنون بی‌سابقه است و کارشناسان اقتصادی در جمهوری آذربایجان سال آینده از نظر درآمدها، سالی بسیار دشوار برای جمهوری آذربایجان خواهد بود و این وضعیت در سالهای آتی نیز به احتمال زیاد به علت تداوم کاهش قیمت نفت خام ادامه خواهد یافت. براساس گزارش خبرگزاری آبا، در لایحه بودجه‌ای که مجلس ملی جمهوری آذربایجان در حال بررسی آن جهت تصویب برای سال 2016 میلادی است، دولت جمهوری آذربایجان قیمت هر بشکه نفت خام را طی چهار سال آتی 50 دلار آمریکا محاسبه کرده است. [ii] حال آنکه، در بودجه سال 2015 جمهوری آذربایجان، پیش‌بینی شده بود که بر اساس نفت بشکه‌ای 90 دلار، درآمدهای نفتی این کشور به 19.4 میلیارد منات (18.5 میلیارد دلار) برسد. بر اساس تحلیلی که خبرگزاری ترند جمهوری آذربایجان منتشر کرد در بودجه سال 2016 میلادی این کشور، درآمدهای بودجه 4/9 میلیارد منات یعنی بیش از 25 درصد نسبت با سال ماقبل با کاهش پیش‌بینی شده است. [iii]

شرکت نفت دولتی جمهوری آذربایجان (سوکار) نیز در پاسخ به سوال خبرگزاری رویترز اعلام کرده است به دلیل نصف شدن میزان درآمدهایش در سایه افت شدید قیمت نفت، سال آینده پول کمتری به حساب دولت این کشور انتقال خواهد داد. رونق عبدالله اف، رئیس شرکت دولتی نفت جمهوری آذربایجان (سوکار) گفت: «کاهش قیمت نفت بر وضعیت مالی ما تأثیر گذاشته است. درآمدهای ما 2 بار کاهش یافته است». در حالیکه نفت و گاز، 95 درصد صادرات جمهوری آذربایجان و 75 درصد درآمدهای دولتی این کشور را تشکیل می‌دهد، چنین کاهش‌هایی می‌تواند برای بودجه جمهوری آذربایجان فاجعه‌بار باشد. [iv] در سپتامبر سال گذشته، موسسه اعتبارسنجی مودیز در نتیجه بررسی‌های خود از اقتصاد جمهوری آذربایجان اعلام کرده بود که کاهش درآمد نفت جمهوری آذربایجان می‌تواند با تقویت تجارت با ایران جبران می‌شود. موسسه اعتبارسنجی مودیز تأکید کرده بود: توافق هسته‌ای ایران و به دنبال آن برداشته شدن تحریم‌های اقتصادی و مالی ایران، فرصتهایی برای تقویت مبادلات تجاری و سرمایه‌گذاری با ایران برای آذربایجان فراهم خواهد کرد.

مودیز تأکید کرده بود: «ایران که با جمعیت 78 میلیون نفری و دارا بودن رتبه 18 تولید ناخالص داخلی جهان در سال 2014، سومین اقتصاد بزرگ غرب آسیا و کشورهای مستقل مشترک‌المنافع پس از روسیه و عربستان است؛ فرصتهای چشمگیر تجاری و سرمایه‌گذاری به اقتصاد کوچک آذربایجان پیشنهاد خواهد کرد». [v]

اما، نه توصیه‌های موسسه مودیز و نه چشم اندازی که احتمال لغو تحریم‌های ایران برای اقتصاد جمهوری آذربایجان می‌گشود،

باکو را به تقویت همکاری های اقتصادی با ایران متقاعد نمی کرد. تا اینکه، باکو در سال جاری با واقعیت تلخ کاهش قیمت نفت و کاهش 25 درصد درآمدهای نفتی اش مواجه شد. در کنار این وضعیت دشوار، درآمد جمهوری آذربایجان از محل انتقال دستمزد بیش از یک و نیم میلیون نفر کارگران مهاجر این کشور در روسیه، به کمتر از نصف کاهش یافته و مشکلات اقتصادی جمهوری آذربایجان را دوچندان کرده است.

براساس آمار بانک مرکزی روسیه از حواله های پول مهاجران جمهوری آذربایجان، در سالهای گذشته سالانه حدود دو میلیارد دلار از طریق بانکها به این کشور ارسال می شد. ارسال بانکی پول از روسیه به جمهوری آذربایجان در نیمه دوم سال جاری 43/1 درصد کاهش یافته است.

علاوه بر ارسال پول از طریق حواله های بانکی، بسیاری از کارگران مهاجر نیز بخش مهمی از درآمد خود را به همراه خود به جمهوری آذربایجان منتقل می کنند که انتقال پول از این طریق نیز کاهش یافته است. علت اصلی کاهش درآمد ارزی جمهوری آذربایجان از محل انتقال پول مهاجران از روسیه، کاهش شدید ارزش روبل، واحد پول ملی روسیه در مقابل دلار طی یک سال گذشته می باشد.

پایگاه اینترنتی ویرتوالاز در گزارشی در این خصوص نوشته است با توجه به وابستگی اهالی شهرستانهای جمهوری آذربایجان به درآمدهای سرپرستان خانواده ها که به روسیه مهاجرت کرده اند، مشکلات اقتصادی و معیشتی ناشی از آن آغاز شده است. [vi] بنابه گفته رونق عبدالله اف، رییس شرکت دولتی نفت جمهوری آذربایجان، این شرکت (سوکار) برای پیشبرد طرحهای خود در نظر دارد وامی به مبلغ 1.8 میلیارد منات (1.7 میلیارد دلار) دریافت کند که عمدتاً صرف ساخت مرکز 16.5 میلیارد مناتی پالایش نفت، گاز و محصولات پتروشیمی این شرکت خواهد شد. سال گذشته، این شرکت تکمیل این مجتمع را که در خارج از باکو قرار دارد به دلیل نبود اعتبار کافی 4 سال به تعویق انداخت و به سال 2030 موکول کرد. [vii] بر اساس آمار موجود، حجم تجارت خارجی جمهوری آذربایجان طی ماه های ژانویه تا سپتامبر سال 2015، 36 درصد و حجم صادرات این کشور 47 درصد کاهش یافته است. [viii]

با توجه به اوضاع دشواری که اقتصاد جمهوری آذربایجان و بخصوص برنامه های باکو در بخش حفظ درآمدهای این کشور در سطح بالا با آن مواجه شده است، طراحان اقتصادی این کشور طی سالهای اخیر به دنبال یافتن جایگزین هایی برای جبران کاهش درآمدهای نفتی بوده اند و چندین گزینه در این زمینه پیشنهاد شده است. افزایش درآمدهای توریستی، کسب درآمد از محل ترانزیت کالا و تبدیل جمهوری آذربایجان به یک مسیر ترانزیتی مهم در منطقه هم در مسیر شرق- غرب و هم در مسیر شمال- جنوب و نیز کسب درآمد از طریق تبدیل جمهوری آذربایجان به محل عبور خطوط لوله نفت و گاز و بخصوص احداث خط لوله گازی ترانس خزر و عبور آن از جمهوری آذربایجان، همچنین تلاش برای تبدیل این کشور به محلی برای برگزاری مسابقات بین المللی که سرمایه گذاری کلان باکو برای بازیهای اروپایی 2015 و تدارک برگزاری مسابقات کشورهای مسلمان در سال 2017 و نیز تدارک برگزاری مسابقه اتومبیلرانی فرمول-1 در سال 2016 از جمله این برنامه ها بوده است از جمله گزینه های پیش روی دولت باکو بوده است. اکثر گزینه های پیش روی باکو تاکنون صرفاً هزینه بر بوده است و چشم انداز چندان روشنی برای آنها دیده نشده است. در این میان، باکو بیشترین امید را به کسب درآمد از محل تبدیل شدن به یک مسیر ترانزیتی بسته است که این نیز بدون اتصال به ایران محقق نمی شود.

به همین علت، باید گفت که بطور خودکار فرصت بسیار خوبی برای اجرای طرح پانزده ساله اتصال خطوط آهن جمهوری اسلامی ایران و جمهوری آذربایجان به یکدیگر که تاکنون بعلت عدم تمایل باکو به آن معلق مانده بود، ایجاد شده است. اما، باید ملاحظات مهمی را در این زمینه از نظر دور نداشت. باکو طی سالهای گذشته در هر برهه ای که توانسته، برای بهره گیری از برخی اهرمها جهت امتیازگیری از ایران تلاش کرده و از آن بهره مند شده است. در دوران دشوار تحریمهای اقتصادی ایران، باکو هم از ناحیه مشکلاتی که در مسیر عبور کامیونهای ایرانی ایجاد می کرد و هم از ناحیه اجرای دستورات وزارت خزانه داری آمریکا در امور بانکی، میلیون ها دلار به ایران زیان زده تا اهداف سیاسی خود را تامین کند. علیرغم اینکه ایران در محوریت جاده ابریشم تاریخی قرارداشته است، اما باکو در چارچوب طرح تراسیکا یا دالان شرق و غرب اساساً نقشی برای ایران در این دالان قایل نشده است، بلکه گاه به شیطنت هایی هم دست زده است، چنانچه در مراسم افتتاحیه اجلاس بین المللی راه ابریشم در باکو در شهریور 1391 کلیبی پخش شد که در آن با ذکر نام کشورهای عضو راه تاریخی ابریشم، تصاویری از نقاط تاریخی، گردشگری و فرهنگی آنها برای حضار به نمایش درآمد. در این کلیپ بجای تصاویر تاریخی ایران، تصاویری از رژیم صهیونیستی نمایش داده شد.

علی ای حال، اهتمام ایران به عبور بازوی ریلی غربی دالان شمال- جنوب از جمهوری آذربایجان در شرایطی است که پیش از این برخی از کارشناسان بر اساس فاکتورهای اقتصادی و نیز با عنایت به سوابق منفی همکاریهای باکو، بر عبور این خط آهن از مسیر ارمنستان و گرجستان تاکید داشتند و حتی طرح احداث تونل قاجاران در ارمنستان به این منظور مطرح شده بود، در چنین شرایطی توجه ایران به اتصال خطوط آهن با جمهوری آذربایجان دومین حمایت استراتژیک تهران از جمهوری آذربایجان در امور ترانزیتی محسوب می شود.

طی بیست و چهار سال گذشته ایران اجازه داده است تا ارتباط جمهوری آذربایجان با نخجوان که به واسطه مناقشه قره باغ مسدود شده است، از خاک ایران انجام می شود، اکنون نیز ایران با انتخاب جمهوری آذربایجان برای ارتباط ریلی بازوی غربی دالان شمال- جنوب، دومین حمایت استراتژیک خود در مسایل ترانزیتی را از باکو به نمایش گذاشت. از این رو انتظار می رود در پاسخ به این حمایت های خیرخواهانه تهران، باکو نیز در رویکرد های ضد ایرانی خود در عمل تغییرات جدی ایجاد کند.

-
- i)] http://azertag.az/xeber/Azerbaycan_Prezidenti_Ilham_Aliyev_MDB_Dovlet_Baschilari_Surasinin_Qazaxistanda_kechiril_en_iclasinda_istirak_edib_VIDEO__YENILANIB-893224
- ii)] <http://az.apa.az/news/398016?keywords=2016-c%C4%B1+il++b%C3%BCdc%C9%99+gelirleri>
- iii)] <http://az.trend.az/business/economy/2434804.html>
- iv)] <http://www.tasnimnews.com/Home/Single/859688>
- v)] <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13940707000895>
- vi)] <http://virtualaz.org/kapital/54119>
- vii)] http://www.azadxeber.az/Rovneq-Abdullayev-daha-2-milyard-borcun-altina-girdi_h52501.html
- viii)] <http://deyerler.org/280282-azjrbaycandn-xarici-ticarjtindj-fantastik-azalma.html>